
Секція 3

"ТЕОРЕТИЧНА ФІЛОСОФІЯ"

---

*О. В. Гайдамачук, старш. викладач, НТУ "ХПІ", Харків
haidamachuk@gmail.com*

ДЕТОНАЦІЙНА ОКЛИЧНІСТЬ "ПРО ГРАМАТОЛОГІЮ" Ж. ДЕРРИДА

Якщо серед пунктуаційних знаків шукати той, що найповніше виражатиме дух філософії, то найвірогідніше ми зупинимося на знаці питання (?). І, мабуть, останнім у списку пунктуаційних претендентів залишиться знак оклику (!) через його надмірну емоційність. Хоча В. Россман, виходячи з того, що філософувати можна й пунктуацією, переконливо демонструє, що вже всі розділові знаки побували у ролі фаворитів різних філософів, успішно впоравшись із роллю "філософського засобу". Знак оклику В. Россман асоціює з революційною риторикою, яка у філософському тексті транслюється не тільки змістовно, а ще й через "бікфордіві шнури" [Россман В. Техники пунктуації: знак препинания как философский метод. / Владимир Россман // Вопросы философии. – 2003. – № 4. – с. 72] окличних знаків². Вважаємо, що "бікфордіві шнури" у філософському тексті заслуговують на особливу увагу хоча б тому, що вони мають виявляти не стільки окличність, скільки детонацію. Тому, керуючись метою продовжити діагностику тональності "Про граматику" [Гайдамачук О.В. Спроба визначити тональність тексту "Про граматику Ж. Деррида // "Дні філософського факультету – 2017", Міжн. наук. конф. (2017; Київ) "Дні філософського факультету-2017", 25-26 квіт. 2017 р. / редкол. А.Є.Конверський [та ін.]. – К.: Вид.-полігр. центр "Київський університет", 2017. – Ч.2 – С. 76 – 78.], плануємо зосередитися на окличних реченнях цього тексту. Де саме деконструктор дозволяє собі "вибухи емоцій"?

Серед 25 ужитих в "Про граматику" знаків оклику тільки три належать безпосередньо Ж. Деррида (для порівняння, в "Есе про походження мов...", що вдвічі менше за обсягом, Руссо 10 разів запалює "бікфордіві шнури"). Серед решти один разом з цитатою він запозичує у Ф. Соссюра, два – у К. Леві-Стросса, і 19 – з різних творів Ж.-Ж. Руссо. Отже, розглянемо ці скупі три випадки власної окличності у Деррида.

---

² О.Станіслав пише: "Знак оклику – point d'exclamation від лат. exclamatio – "вигук"... Як правило, французький знак оклику – це акцент, синонім слова "attention"" [Станіслав О. В. Функціональні характеристики нелітерних знаків французької орфографії. Монографія: [електронний ресурс]/ О. В. Станіслав. – Луцьк: РВВ "Вежа" Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2009. – с. 105 – Режим доступу: http://www.esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/1364/3/stanislav_monogr.pdf].

Вперше оклична детонація спрацьовує у другому розділі ("Наружа і нутро") першої – програмної частини "Письмо до письма", коли Дерріда деконструє лінгвістичну концепцію Ф. Соссюра: *"Зовнішнє / внутрішнє, образ / реальність, уявлення / наявність – така стара сітка понять, покликаних окреслити область науки. І якої науки! Науки, котра вже не відповідає традиційному поняттю епістемі..."* [Дерріда Ж. О Грамматології: пер. с франц. Н. Автономовой. / Жак Дерріда. – М: Ad Marginem, 2000. – С.151]. Спочатку Дерріда частоколом похилих рисок нагнітає клаустрофобію, опозиціями звужує простір думки, образом "сітки" посилює відчуття скутості (власне, це – послідовні кроки закладення "вибухівки") – лишилося тільки запалити сірник (тому тут і стоїть знак оклику), щоб підірвати цю барикаду і звільнитися з-під гніту "застарілої" науки.

Другий вибух, наче подвійний удар, відбувається вже через сторінку і спрямований знову проти соссюрівсько-платонівської лінгвістичної броні, яку деконструктор намагається підірвати зсередини: *"не досить окреслити внутрішню систему мови: треба вберегти (або відновити) її поняттєву чистоту: врятувати її від псування, від небезпечної, віроломної, постійної загрози з боку того, що Соссюр всіляко прагне представити як "зовнішню" історію, як ряд випадковостей, що вриваються в мову звідкілясь іззовні у самий момент "запису" (можна подумати, наче письмо починається і закінчується записом!)"* [Дерріда Ж. О Грамматології: пер. с франц. Н. Автономовой. / Жак Дерріда. – М: Ad Marginem, 2000. – С.152-153]. Окличне речення акуратно вписане в середину коментаря (закладене як вставне речення у дужках, що є прямим втручанням), який, власне, і підривається. Це – головний нерв всієї "Про граматологію".

Третій знак оклику, що дозволяє собі Дерріда, розміщено у другому розділі ("Ланцюжок поповнень") другої – практичної – частини "Природа, культура, письмо", і націлений він на сповідні міркування Ж.-Ж.Руссо, в насолоді якого Дерріда знаходить фрустрацію і стикається з поповненням, яке веде до божевілля: *"Як все це насправді заплутано!"* [Дерріда Ж. О Грамматології: пер. с франц. Н. Автономовой. / Жак Дерріда. – М: Ad Marginem, 2000. – С.309]. Знак оклику має деконструювати клубок безкінечних поповнень. В цій детонації відчувається вже знайоме нам бажання звільнитися від пастки і знайти альтернативу.

Отже, знак оклику у філософському тексті, особливо такому скупому на безпосередній прояв емоцій, як "Про граматологію", може вказати на ключові "нерви" тексту, його головний "революційний" запал і контрольовану детонацію. Це значить, що В. Россман правий, стверджуючи, що філософувати можна і пунктуаційними знаками, особливо якщо виходити з того, що філософським текст стає у процесі прочитання, тобто все залежить від того, хто читає. Дерріда запалює "бікфордів шнури" тоді, коли прагне підірвати стару модель мислення чи коли хоче радикально змінити плин думки. В обох випадках йдеться про моделювання "пастки" з подальшим з неї звільненням.